

Marek Łukasiewicz, Grzegorz Grzegorek

PEDAGOGIUM Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Warszawie

Wybrane aspekty odpowiedzialności zawodowej pedagoga resocjalizującego

Abstrakt: Zawód pedagoga resocjalizującego należy do profesji, wobec której stosuje się szczególne wymagania. Artykuł prezentuje specyfikę zawodu pedagoga resocjalizującego w kontekście specjalnych wymagań zawodowych oraz odpowiedzialności zawodowej. Zaprezentowana analiza adresowana jest do pracowników placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich w Polsce oraz do studentów pedagogiki resocjalizacyjnej. Wiedza na temat odpowiedzialności zawodowej pedagoga resocjalizującego jest niezbędna dla pełnego warsztatu zawodowego w kontekście odpowiedzialności za podejmowane działania w codziennej pracy.

Słowa kluczowe: placówka resocjalizacyjna dla nieletnich, odpowiedzialność zawodowa, pedagog resocjalizacyjny.

Wprowadzenie

Podstawową cechą większości zawodów jest posiadanie określonego przygotowania w zakresie wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych pozwalających na wykonywanie pracy związanej z tym zawodem. Niektóre zawody wymagające specjalistycznej wiedzy i umiejętności, zdobywanych na przykład podczas studiów wyższych, wymagające również określonych predyspozycji od osób je wykonujących, określane są mianem profesji. W tym kontekście zawód pedagoga resocjalizującego należy do grupy szczególnych profesji, wymagających nie tylko specjalistycznej wiedzy i umiejętności zawodowych, ale także ustawowo zapisanego obowiązku przestrzegania przez jej przedstawicieli zasad moralnych¹. Między

.....

¹ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, Dz.U.06.97.674 – tekst jednolity wraz z późniejszymi zmianami, art. 9, ust. 1, pkt 2.

innymi z tych powodów zaliczany on jest również do grupy zawodów wymagających tak zwanego zaufania publicznego.

Pod pojęciem pedagoga resocjalizującego, należy rozumieć pracowników pedagogicznych, którzy zgodnie z polskim ustawodawstwem zatrudniani są jako nauczyciele na stanowiskach takich między innymi jak wychowawca, nauczyciel w szkole, nauczyciel zawodu, nauczyciel praktycznej nauki zawodu, psycholog, pedagog i na innych stanowiskach pedagogicznych w placówkach resocjalizacyjnych². Definiując zakres rozważań niniejszego opracowania do obszaru resocjalizacji nieletnich, zatrudnienie to dotyczyć może przede wszystkim instytucji takich jak: młodzieżowe ośrodki socjoterapii, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Z wykonywaniem zawodu pedagoga resocjalizującego, oprócz opisywanych wymogów profesjonalnego przygotowania i predyspozycji, związana jest również odpowiedzialność zawodowa, rozumiana nie tylko w sposób ogólny i potoczny, ale odpowiedzialność w dosłownym tego słowa znaczeniu, wynikająca z licznych przepisów prawa, stanowiąca również o specyfice tej profesji. Z zakresu i potencjalnych skutków tej odpowiedzialności nie wszyscy jej przedstawiciele zdają sobie jednak w pełni sprawę. Szczególnie pracownicy z mniejszym doświadczeniem, w pierwszych latach kariery zawodowej. Świadomość tej odpowiedzialności jest także bardzo ograniczona wśród przyszłych adeptów, czyli studentów kierunków pedagogiki resocjalizacyjnej. W takich przypadkach trudno mówić o pełnym przygotowaniu zawodowym, które powinno uwzględniać także wiedzę w obszarze odpowiedzialności zawodowej.

Szeroko rozumiana prawna odpowiedzialność zawodowa pedagoga resocjalizującego odnosić się może w praktyce do wielu obszarów:

- odpowiedzialności dyscyplinarnej,
- odpowiedzialności karnej,
- odpowiedzialności cywilnej,
- odpowiedzialności porządkowej.

Pedagog resocjalizujący narażony jest na konsekwencje odpowiedzialności zawodowej w sposób szczególny, z uwagi charakter realizowanych zadań zawodowych. Proces wychowania resocjalizującego nieletniego nacechowany jest szeregiem, wpisanych w jego specyfikę, sytuacji zagrożenia i utraty bezpieczeństwa. Umieszczenie nieletniego w placówce resocjalizacyjnej, które w zasadzie za każdym razem odbywa się na podstawie decyzji organów i instytucji działających w imieniu państwa i obowiązującego systemu prawnego, a nie na podstawie woli i decyzji wychowawcy, w wielu przypadkach determinuje możliwość powstania sytuacji zagrożenia lub utraty bezpieczeństwa o różnym stopniu nasilenia i w różnych formach. Skutkiem tego, właściwie, ograniczenia wolności i swobody nieletniego

.....

² Ibidem, art. 1.

oraz dotychczasowych form jego zachowań jest specyficzny i naturalny w pewnym sensie dla tego procesu „konflikt resocjalizacyjny”. Frustrująca i nagła konieczność zmiany dotychczasowych zachowań, brak możliwości osiągnięcia takich celów i przyjemności jakie było możliwe przed umieszczeniem wychowanka w placówce resocjalizacyjnej, może być w praktyce źródłem zachowań agresywnych wobec innych wychowanków i wobec pracowników, przyczyną ucieczek, zachowań buntowniczych, samookaleczeń i samobójstw³. Zachowania takie reprezentowane są szczególnie na wstępnym etapie pobytu w placówce resocjalizacyjnej dla nieletnich, w niektórych przypadkach towarzyszą one nieletniemu przez cały czas tego pobytu, a czasami obserwowana jest również ich eskalacja, mimo podejmowanych prób korekcji takich zachowań. Rozmiary tak rozumianego konfliktu resocjalizacyjnego potęgowane są również w praktyce przez inne, niekorzystne czynniki takie jak: zjawiska subkulturowe, upośledzenie umysłowe, pogłębiające się zachowania dewiacyjne związane niejednokrotnie z zaburzeniami o charakterze psychicznym. W konsekwencji tak opisywanego konfliktu resocjalizacyjnego, z jednej strony staje wychowanek, z drugiej zaś najczęściej pedagog resocjalizujący, który reprezentuje obowiązujący system prawa, system norm i zachowań społecznych oraz zasad wychowawczych funkcjonowania placówki. W niektórych przypadkach konflikt ten nasila się doprowadzając do sytuacji zagrożenia lub całkowitej utraty bezpieczeństwa. Mechanizm ten jest często obserwowany w praktyce placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich. Brak zrozumienia istoty tego problemu i podejmowane, w razie zaistnienia takiej sytuacji, nieprofesjonalne działania powodują, że pedagog resocjalizujący narażony jest na podejmowanie w swojej pracy działań i decyzji, które skutkować mogą pociągnięciem go do odpowiedzialności zawodowej w różnych obszarach. Pociągnięcie do odpowiedzialności zawodowej może być także konsekwencją błędów i braku profesjonalizmu w realizacji bardziej prozaicznych, codziennych zadań w pracy z powierzonymi jego opiece wychowankami.

Odpowiedzialność dyscyplinarna pedagoga resocjalizującego

Podstawowy obszar odpowiedzialności zawodowej pedagoga resocjalizującego wiąże się z odpowiedzialnością dyscyplinarną. Odnosi się ona do przypadków naruszenia obowiązków służbowych. W przypadku pedagoga resocjalizującego odpowiedzialność dyscyplinarna wynika z zapisów prawa obowiązującego nauczycieli. Zgodnie z zapisami Karty Nauczyciela podlegają oni odpowiedzialno-

.....

³ J. Dollard, L. Doob, N. Miller, O.H. Mowrer, R.R. Sears, *Frustration and aggression*, Yale University Press, New Haven 1939 za: *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 3, red. J. Strelau, GWP, Gdańsk 2007, s. 150–152.

ści dyscyplinarnej za uchybienia godności zawodu nauczyciela lub obowiązkom⁴: „Nauczyciel obowiązany jest:

- 1) rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, w tym zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę;
- 2) wspierać każdego ucznia w jego rozwoju;
- 3) dążyć do pełni własnego rozwoju osobowego;
- 4) kształcić i wychowywać młodzież w umiłowaniu do Ojczyzny, w poszanowaniu Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka;
- 5) dbać o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju i przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów”⁵.

Zauważyć w tym miejscu należy, że interpretacja przytoczonego powyżej zakresu potencjalnych źródeł odpowiedzialności dyscyplinarnej jest bardzo rozległa: od dość szerokiego pojęcia uchybienia godności zawodu aż do równie szeroko określonych obowiązków nauczyciela. Oznacza to w praktyce bardzo szeroki wachlarz zachowań pedagoga resocjalizującego oraz uchybień w realizacji obowiązków, które mogą stać się podstawą pociągnięcia go do odpowiedzialności dyscyplinarnej. Zaznaczyć ponadto należy, że tak sformułowane zapisy rozciągają się nie tylko na sytuacje związane z realizacją obowiązków na terenie placówki lub poza nią, ale także na pewne obszary wkraczające w życie prywatne pedagoga resocjalizującego, szczególnie w kontekście uchybień godności zawodu i przywołanego już ustawowego obowiązku przestrzegania zasad moralnych.

W konsekwencji pociągnięcia do odpowiedzialności dyscyplinarnej, wobec pedagoga resocjalizującego zastosowane mogą być bardzo surowe kary, w postaci:

- nagany z ostrzeżeniem,
- zwolnienia z pracy,
- zwolnienia z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie 3 lat od ukarania,
- wydalenia z zawodu nauczycielskiego⁶.

Tryb pociągania do odpowiedzialności dyscyplinarnej przewiduje dwuinstancyjne postępowanie, zgodnie z którym sprawy w pierwszej instancji rozpatrują komisje dyscyplinarne przy wojewodach, a w drugiej, w przypadku nauczycieli zatrudnionych w placówkach o charakterze resocjalizacyjnym dla nieletnich, odwoławcza komisja dyscyplinarna przy Ministrze Edukacji Narodowej. Od prawomocnych orzeczeń odwoławczych komisji przysługuje prawo wniesienia odwołania

.....

⁴ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela... art. 75, ust. 1.

⁵ Ibidem, art. 6.

⁶ Ibidem, art. 76.

do sądu apelacyjnego – sądu pracy i ubezpieczeń społecznych, właściwego ze względu na miejsce zamieszkania pedagoga resocjalizującego⁷. Kary dyscyplinarne, z wyjątkiem kary wydalenia z zawodu nauczyciela, podlegają zatarciu po upływie 3 lat od chwili doręczenia prawomocnego orzeczenia o ukaraniu⁸.

Odpowiedzialność porządkowa pedagoga resocjalizującego

Zatrudnienie i fakt pozostawania w stosunku pracy, oprócz korzyści i uprawnień z tego wynikających, z prawem do wynagrodzenia na czele, niosą również ze sobą tak zwaną odpowiedzialność porządkową. Pedagog resocjalizujący, jak każdy pracownik, za nieprzestrzeganie przyjętej organizacji i porządku w zakładzie pracy, nieprzestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, przepisów przeciwpożarowych, a także przyjętego sposobu potwierdzania przybycia i obecności w pracy oraz usprawiedliwiania nieobecności w pracy może zostać ukarany:

- karą upomnienia,
- karą nagany,
- karą pieniężną, w przypadku nieprzestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy lub przepisów przeciwpożarowych, opuszczania pracy bez usprawiedliwienia, stawienia się do pracy w stanie nietrzeźwości lub spożywania alkoholu w czasie pracy⁹.

Pomijając niezwykle istotne, ale jednocześnie jednoznacznie zrozumiałe, kwestie bezpieczeństwa i higieny pracy, bezpieczeństwa przeciwpożarowego, uchybień w zakresie obecności w pracy i spożywania alkoholu, warto w tym miejscu zwrócić uwagę na określenie „nieprzestrzeganie przyjętej organizacji i porządku w procesie pracy”. W praktyce mieszczą się w nim różnorodne błędy i uchybienia ze strony pedagoga resocjalizującego, które skutkować mogą pociągnięciem go do odpowiedzialności porządkowej. W określeniu tym mieści się zarówno, nieprzestrzeganie obowiązujących procedur wewnętrznych, na przykład w sprawie szczegółowego sposobu pełnienia dyżurów, organizacji i porządku dnia, aż po nieprzestrzeganie procedur na przykład w zakresie obiegu i wymiany informacji służbowych.

Przepisy Kodeksu pracy w sposób szczegółowy określają tryb i warunki jakie muszą być zachowane w przypadku nałożenia kary porządkowej, a także obowiązek uznania jej za niebyłą i usunięcia jej z akt osobowych pracownika po roku nienagannej pracy¹⁰.

.....
⁷ Ibidem, art. 77.

⁸ Ibidem, art. 82.

⁹ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, Dz.U.98.21.94 – tekst jednolity wraz z późniejszymi zmianami, art. 108; Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela..., art. 75, ust. 2.

¹⁰ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy..., art. 109–113.

Odpowiedzialność cywilna pedagoga resocjalizującego

Bardzo szeroki zakres odpowiedzialności związanej z pracą pedagoga resocjalizującego, ale również samych instytucji resocjalizacyjnych dla nieletnich, wynika z prawa cywilnego. Mimo to, w porównaniu z krajami o znacznie bardziej utrwalonej kulturze prawnej ochrony dóbr osobistych, w Polsce wykorzystywana jest ona ciągle jeszcze dosyć rzadko. Należy spodziewać się, że w niedługiej przyszłości w tym obszarze odpowiedzialności zawodowej pedagoga resocjalizującego nastąpią istotne zmiany i wzrost liczby przypadków wystąpień z roszczeniami ze strony nieletnich i ich pełnomocników.

Wśród dóbr podlegających ochronie cywilno-prawnej wymienić należy przede wszystkim prawo do ochrony: zdrowia, wizerunku, nazwiska lub pseudonimu, twórczości artystycznej¹¹. Na podstawie obserwacji praktyki placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich zauważyć można, że ochrona powyższych dóbr nie zawsze jest przestrzegana w sposób należyty, w następstwie popełnianych błędów, uchybień i zaniedbań. W wielu przypadkach świadomość zależności między, na pozór błahymi sprawami, a konsekwencjami w postaci naruszenia dóbr osobistych jest bardzo mała wśród pedagogów resocjalizujących. Dla przykładu zakażenie wychowanek wirusowym zapaleniem wątroby typu „B” lub „C”, spowodowane używaniem przez niego tych samych narzędzi kosmetycznych, z których korzystał inny wychowanek, będący nosicielem tej choroby, lub brak należytego nadzoru i dopuszczenie do takiego zakażenia w wyniku używania wspólnych narzędzi do tatuowania się jest zaniedbanie, za które może być pociągnięty do odpowiedzialności cywilnej zarówno pracownik, który zaniedbał nadzoru w tym zakresie, jak i sama placówka resocjalizacyjna jako instytucja niezapewniająca właściwych warunków higieniczno-sanitarnych. Przedmiotem roszczeń i odpowiedzialności może być również uszczerbek na zdrowiu powstały w następstwie nieprofesjonalnego lub nieuzasadnionego zastosowania środka przymusu bezpośredniego. W obszarze ochrony wizerunku wychowanek placówki resocjalizacyjnej umieszczenie zdjęcia niepełnoletniego wychowanek bez zgody jego rodziców lub opiekunów prawnych jest również przykładem naruszenia jego dóbr osobistych.

Dochodzenie roszczeń z tytułu naruszenia dóbr osobistych może polegać na żądaniu zaniechania działania naruszającego dobra osobiste, usunięciu skutków tego naruszenia, żądaniu zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy na cel społeczny¹². Szczególnie dotkliwe mogą być konsekwencje związane z odpowiedzialnością pedagoga resocjalizującego w związku z uszkodzeniem cia-

.....

¹¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny, Dz.U.64.16.93 – tekst jednolity wraz z późniejszymi zmianami, art. 23.

¹² Ibidem, art. 24.

ła lub wywołania rozstroju zdrowia: „W razie uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia naprawienie szkody obejmuje wszelkie wyniki z tego powodu koszty. Na żądanie poszkodowanego zobowiązany do naprawienia szkody powinien wyłożyć z góry sumę potrzebną na koszty leczenia, a jeżeli poszkodowany stał się inwalidą, także sumę potrzebną na koszty przygotowania do innego zawodu. [...] Jeżeli poszkodowany utracił całkowicie lub częściowo zdolność do pracy zarobkowej albo jeżeli zwiększyły się jego potrzeby lub zmniejszyły widoki powodzenia na przyszłość, może on żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody odpowiedniej renty”¹³.

Odpowiedzialność karna pedagoga resocjalizującego

Odpowiedzialność wynikająca z naruszenia przepisów prawa karnego jest bardzo dotkliwa w skutkach dla pedagoga resocjalizującego i daleko idąca w wynikającej z niej dalszych konsekwencjach. Wynika to z faktu, że zgodnie z zapisami przywoływanej Karty Nauczyciela, stosunek pracy nauczyciela wygasa z mocy prawa, między innymi, w razie prawomocnego skazania przez sąd za przestępstwo popełnione umyślnie¹⁴. Problemem w praktyce bywa częsta nieświadomość możliwości zakwalifikowania niektórych czynów i zachowań jako przestępstwo. W przypadku prawomocnej decyzji sądu, oprócz zwolnienia z pracy, skutkiem jest również wymierzenie właściwej kary przez sąd, na przykład kary pozbawienia wolności. Biorąc pod uwagę praktykę oraz analizę potencjalnych zagrożeń zwrócić szczególną uwagę należy na potencjalną odpowiedzialność i konsekwencje związane z zachowaniami określonymi w Kodeksie Karnym, do których może dojść w wyniku:

- sprowadzenia zdarzenia, które zagraża życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach, mające postać na przykład pożaru,
- grożenia innej osobie popełnieniem przestępstwa,
- ograniczania praw przynależności wyznaniowej albo bezwyznaniowości,
- pomówienia innej osoby,
- znieważenia,
- uderzenia lub inne naruszenia nietykalności cielesnej,
- ujawniania lub wykorzystywania, wbrew przyjętym na siebie zobowiązaniom, informacji poznanych w związku z pełnioną funkcją lub wykonywaną pracą¹⁵.

Powyższe zachowania nie wyczerpują oczywiście wszystkich czynów zabronionych prawem karnym, szczególnie tych typowych i kolokwialnie zwanych pospolitymi przestępstwami kryminalnymi, popełnianymi również poza miejscem pracy (na przykład prowadzenie samochodu pod wpływem alkoholu). Przykłady zostały

.....

¹³ Ibidem, art. 444, § 1–3.

¹⁴ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela..., art. 26, ust. 1 pkt 3.

¹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny..., art. 163, 190, 194, 212, 216, 217, 266.

przytoczone dla uwidocznienia potencjalnych konsekwencji karno-prawnych i odpowiedzialności pedagoga resocjalizującego, w następstwie zachowań i czynów nie zawsze w pełni uświadomionych. Do popełnienia takich czynów może dojść w konsekwencji nieprofesjonalnego i nieświadomego działania pedagoga resocjalizującego, w czasie realizacji codziennych obowiązków.

W obszarze odpowiedzialności karnej pedagoga resocjalizującego wspomnieć należy również o możliwości zastosowania zapisów prawnych Kodeksu Karnego dotyczących przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków i działanie w ich następstwie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, zagrożonych karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności nawet do lat dziesięciu, w przypadku związanym z osiągnięciem korzyści majątkowej lub osobistej przez funkcjonariusza publicznego¹⁶. Polskie prawo nie zalicza wprawdzie nauczycieli do grupy funkcjonariuszy publicznych w kontekście ich odpowiedzialności prawno-karnej¹⁷, lecz w praktyce toczących się postępowań karnych, być może ze względu na stosunkowo niewielką ich liczbę w skali kraju, spotkać można przykłady traktowania nauczyciela w kontekście odpowiedzialności karnej jako funkcjonariusza publicznego. Być może wynika to z faktu przenoszenia definicji funkcjonariusza publicznego na osobę pełniącą funkcję publiczną, a za taką można uznać nauczyciela – pedagoga resocjalizującego. Niezależnie od prób interpretacji prawnych, jednoznacznym rozstrzygnięciem możliwości pociągania pedagoga resocjalizującego do odpowiedzialności w trybie przewidzianym dla funkcjonariuszy publicznych może być jedynie rozstrzygnięcie sądu najwyższego. Biorąc jednak pod uwagę obserwowane w praktyce przypadki wszczynania takich postępowań, należy pamiętać o takim zagrożeniu, w kontekście odpowiedzialności zawodowej pedagoga resocjalizującego.

Zawieszenie w pełnieniu obowiązków i rozwiązanie umowy o pracę

Pociągnięcie do odpowiedzialności zawodowej pedagoga resocjalizującego, niezależnie od trybu w jakim to się odbywa, może skutkować w wielu przypadkach rozwiązaniem umowy o pracę, poprzedzonym w niektórych wypadkach zawieszeniem w pełnieniu obowiązków służbowych. Rozwiązanie umowy o pracę, rozumiane w kontekście odpowiedzialności zawodowej, jako następstwo popełnionych błędów lub zaniedbań, realizowane może być w różnym trybie prawnym i uzależnione jest od formy nawiązania stosunku pracy, stopnia awansu zawodowego nauczyciela oraz rodzaju przewinienia.

.....

¹⁶ Ibidem, art. 231.

¹⁷ Ibidem, art. 115 § 13.

W przypadku pedagoga resocjalizującego zatrudnionego na czas określony, na podstawie umowy o pracę, czyli na przykład wobec nauczyciela stażysty, nie stosuje się trybu odpowiedzialności dyscyplinarnej wraz z jego konsekwencjami. Umowa z taką osobą może być rozwiązana nawet bez podawania i uzasadniania przyczyn, o ile możliwość taką zawierała treść umowy o pracę. Wymagane jest jedynie zachowanie przewidzianych w zapisach Kodeksu Pracy warunków rozwiązania umowy o pracę, w trybie za wypowiedzeniem lub rozwiązania umowy o pracę w trybie bez wypowiedzenia, czyli tak zwanego zwolnienia dyscyplinarnego¹⁸. Rozwiązanie umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony, na przykład z nauczycielem kontraktowym, również dokonuje się w trybie przewidzianym powyższymi przepisami Kodeksu Pracy. Powodem rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia, czyli zwolnienia dyscyplinarnego, mogą być okoliczności przewidziane naruszeniami w obszarze odpowiedzialności dyscyplinarnej, karnej, jak i porządkowej¹⁹.

Nieco inaczej rozwiązanie stosunku pracy przebiegać może w przypadku pedagoga resocjalizującego zatrudnionego na podstawie mianowania, a więc w przypadku nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego. Rozwiązanie umowy o pracę zawartej na podstawie mianowania z nauczycielem mianowanym lub dyplomowanym następuje z końcem roku szkolnego, za trzymiesięcznym wypowiedzeniem²⁰.

Obligatoryjnie i niezależnie od formy nawiązania stosunku pracy oraz stopnia awansu zawodowego, stosunek pracy nauczyciela wygasa z mocy prawa, między innymi, w następie:

- prawomocnego ukarania w postępowaniu dyscyplinarnym karą dyscyplinarną zwolnienia z pracy oraz karą dyscyplinarną zwolnienia z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie trzech lat od ukarania lub karą wydalenia z zawodu nauczycielskiego (nie dotyczy to nauczycieli stażystów),
- prawomocnego skazania na karę pozbawienia praw publicznych albo prawa zawodu lub utraty pełnej zdolności do czynności prawnych,
- prawomocnego skazania za przestępstwo popełnione umyślnie,
- upływu trzymiesięcznego okresu odbywania kary pozbawienia wolności²¹.

Wszczęcie postępowania dyscyplinarnego lub karnego wiązać się może ponadto z zawieszeniem pedagoga resocjalizującego w pełnieniu obowiązków służbowych i związanym z tym ograniczeniem wysokości wynagrodzenia²². Obligatoryjne zawieszenie w pełnieniu obowiązków następuje w przypadku wszczęcia postępo-

¹⁸ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy..., art. 32–61.

¹⁹ Ibidem, art. 52–55.

²⁰ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela..., art. 23.

²¹ Ibidem, art. 26.

²² Ibidem, art. 83–84.

wania karnego lub złożenia wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego dotyczącego naruszenia praw i dobra dziecka oraz w przypadku tymczasowego aresztowania lub pozbawienia wolności, w związku z postępowaniem karnym. Tak zwane fakultatywne zawieszenie w pełnieniu obowiązków, o którym decyduje dyrektor placówki, a wobec dyrektora organ prowadzący, może nastąpić w pozostałych przypadkach wszczęcia postępowania karnego lub złożenia wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego, jeżeli ze względu na powagę i wiarygodność wysuniętych zarzutów celowe jest odsunięcie pedagoga resocjalizującego od wykonywania obowiązków, a szczególnie w przypadkach niecierpiących zwłoki. Zawieszenie takie może nastąpić również przed złożeniem wniosku o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego.

Rozwiązanie umowy o pracę z pedagogiem resocjalizującym zatrudnionym na podstawie mianowania możliwe jest również w konsekwencji otrzymania negatywnej oceny pracy²³, która powinna uwzględniać w uzasadnieniu negatywną ocenę realizacji obowiązków zawodowych lub naruszeń w zakresie ustalonego porządku pracy²⁴.

Wnioski i uwagi końcowe

Podsumowując powyższe rozważania jeszcze raz podkreślić należy, że odpowiedzialność pedagoga resocjalizującego uznać należy za szczególną. Z przedstawionej analizy wynika, że jej wyjątkowy charakter polega przede wszystkim na istnieniu wielu obszarów prawnych, mogących być podstawą pociągnięcia do teź odpowiedzialności. Dotyczą one wspomnianej odpowiedzialności dyscyplinarnej, odpowiedzialności wynikającej z prawa pracy, prawa karnego i odpowiedzialności cywilnej. Specyfikę odpowiedzialności zawodowej pedagoga resocjalizującego potęguje ponadto znacznie większa, w porównaniu z innymi przedstawicielami zawodu nauczycielskiego, liczba sytuacji mogących skutkować pociągnięciem do prawnej odpowiedzialności zawodowej. Wpisany w obraz placówek dla nieletnich konflikt resocjalizacyjny i związane z nim sytuacje zagrożenia i utraty bezpieczeństwa, determinować mogą działania i zachowania pedagoga resocjalizującego, a w konsekwencji powodować pociągnięcie do prawnej odpowiedzialności zawodowej. Zaznaczyć przy tym należy, że problem ten dotyczy wszystkich pracow-

²³ Ibidem, art. 23, ust. 1, pkt 5.

²⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2000 r. w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczyciela, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego, Dz.U. 00.98.1066 – tekst jednolity wraz z późniejszymi zmianami, § 2, ust. 6, ust. 8; Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczycieli zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich i rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego, Dz.U.02.34.317, § 2, ust. 1, § 3.

ników pedagogicznych placówek resocjalizacyjnych dla nieletnich, określonych tu jako „pedagog resocjalizujący”, bez względu na zajmowane stanowisko czy pełnioną funkcję. Ponadto ten sam czyn, przewinienie czy zaniedbanie może skutkować odpowiedzialnością przewidzianą w różnych trybach dyscyplinarno-prawnych, a ich stosowanie wzajemnie się nie wyklucza. Oprócz kar przewidzianych obowiązującym prawem, jedną z najbardziej dotkliwych potencjalnych konsekwencji może być utrata pracy, co w dzisiejszych realiach rynku zatrudnienia nabiera znaczenia szczególnego.

Niezależnie od konsekwencji jakie ponieść może pedagog resocjalizujący, wcześniej wszystkie negatywne skutki popełnionych błędów, braku profesjonalizmu, zaniedbań i innych sytuacji dotyczą osób najważniejszych – samych wychowanków opisywanych instytucji resocjalizacyjnych. W tym kontekście obowiązujące przepisy prawa w zakresie odpowiedzialności zawodowej pedagoga resocjalizującego uznać należy za bardzo potrzebne. Umożliwiają one bowiem eliminację sytuacji związanych z naruszaniem praw nieletnich w placówkach resocjalizacyjnych, z możliwością eliminacji z tej grupy zawodowej osób niespełniających podstawowych wymagań etyczno-zawodowych włącznie.

Mając na uwadze opisywane uwarunkowania odpowiedzialności zawodowej pedagoga resocjalizującego zauważyć należy, że oprócz niezbędnej wiedzy i umiejętności merytorycznych, cech i predyspozycji osobowościowych, konieczna jest również edukacja w zakresie odpowiedzialności zawodowej, niezbędna do pełnego i profesjonalnego przygotowania do pracy w tej profesji. Dotyczy to zarówno osób już wykonujących zawód, jak również przyszłych adeptów – studentów pedagogiki resocjalizacyjnej.

Abstract: Selected aspects of professional responsibility of the social rehabilitation pedagogue

Psycho-social educator profession belongs to the specific professions with special needs from the staffs in this job. This article presents specific of the psycho-social educator profession in the context of specifics professional needs and professional responsibility. Analysis presented in this article is addressed to the staffs of psycho-social rehabilitation units for juveniles in Poland, as well as to students of psycho-social rehabilitation pedagogy. Knowledge about professional responsibility it seems to be necessary for full professional skills of psycho-social rehabilitation educator in contest with responsibility in their daily work. **Key words:** psycho-social rehabilitation unit for juveniles, psycho-social educator, professional responsibility.

Bibliografia

- [1] Dollard J., Doob L., Miller N., Mowrer O.H., Sears R.R., *Frustration and aggression*, Yale University Press, New Haven 1939 za: *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 3, red. Strelau J., GWP, Gdańsk 2007, s. 150–152.

- [2] Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny, Dz.U.64.16.93 (tekst jednolity wraz z późniejszymi zmianami).
- [3] Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks Pracy, Dz.U.98.21.94 (tekst jednolity wraz z późniejszymi zmianami).
- [4] Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, Dz.U.06.97.674 (tekst jednolity wraz z późniejszymi zmianami).
- [5] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny, Dz.U.97.88.553 (tekst jednolity wraz z późniejszymi zmianami).
- [6] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2000 r. w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczyciela, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego, Dz.U.00.98.1066 (tekst jednolity wraz z późniejszymi zmianami).
- [7] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczycieli zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich i rodzinnych ośrodków diagnostyczno-konsultacyjnych, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego, Dz.U.02.34.317.